

Łukasz Jureńczyk

Iluzoryczne partnerstwo NATO–Rosja w okresie kryzysu i budowy mocarstwowości Federacji Rosyjskiej

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza stosunków między NATO a Federacją Rosyjską. Rozważania prowadzone są w ujęciu instytucjonalnym i historyczno-problemowym. Autor charakteryzuje proces tworzenia ram instytucjonalnych dla współpracy między NATO i Rosją, jak również omawia czynniki stanowiące bariery tej współpracy. W związku z tym koncentruje się na najważniejszych kwestiach wspólnego zainteresowania partnerów, takich jak problematyka stabilizowania środowiska bezpieczeństwa, zwalczania terroryzmu międzynarodowego, wykorzystania sił zbrojnych w polityce zagranicznej, procesu rozszerzenia NATO i utrzymania równowagi strategicznej między stronami. Autor sceptycznie podchodzi do możliwości nawiązania trwałego partnerstwa między NATO i Rosją. Wskazuje on różnicę między okresem lat 90. XX w., kiedy widoczna była słabość i uległość Rosji wobec NATO, a początkiem XXI w., kiedy następuje próba odbudowy mocarstwowości Rosji w sposób nieakceptowany przez NATO.

Słowa kluczowe: NATO, Rosja, partnerstwo, mocarstwowość.

Gdy w 1985 r. Sekretarzem Generalnym Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego (KPZS) został Michaił Gorbaczow (03.1985–08.1991) Armia Sowiecka była trzykrotnie większa od armii amerykańskiej i przewyższała liczebnie siły zbrojne ówczes-

nych 16 państw członkowskich NATO¹. Polityk ten rozpoczął jednak program daleko idących redukcji zarówno sił konwencjonalnych, jak i nuklearnych. Rozwiązanie Układu Warszawskiego (UW), rozpad ZSRS i kryzys ekonomiczny w Rosji doprowadziły do zahamowania modernizacji rosyjskiego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, pogłębiając przewagę NATO w tej dziedzinie². W latach 90. XX w. nastąpił ogromny spadek gotowości bojowej armii rosyjskiej. Według Marka Czajkowskiego pod koniec XX w. zdolnych do działania było jedynie 8 rosyjskich dywizji, 70–75% czołgów wymagało wymiany, a zaledwie 2–5% pojazdów stanowiły nowoczesne wozy. W gotowości bojowej było tylko 60% jednostek lotnictwa uderzeniowego, przy czym w całych siłach powietrznych praktyczny czas szkolenia w powietrzu wynosił ok. 30% planowanego³. Wraz z Rozpadem Związku Sowieckiego Rosja poniosła również istotne straty geopolityczne, polegające m.in. na utracie 23,8% powierzchni i 48% ludności, dostępu do kluczowych portów na Morzu Bałtyckim i Morzu Czarnym oraz znacznego zaplecza produkcyjnego i surowcowego⁴. Z perspektywy europejskiej i atlantyckiej straty te skutkowały przede wszystkim zepchnięciem Rosji w kierunku północno-wschodnim⁵.

Na przełomie XX i XXI w. gospodarka rosyjska znajdowała się w stanie ruiny. Przestarzałe technologicznie przedsiębiorstwa były niekonkurencyjne na globalnym rynku zarówno pod względem jakości, jak i ceny. W kraju brakowało inwestycji kapitałowych i transferu nowoczesnych technologii. Wraz z bankructwem gospo-

¹ J. Smaga, *Narodziny i upadek imperium. ZSRR 1917–1991*, Kraków 1992, s. 374.

² W. Kurzyca, *Wojskowe następstwa Nowej Koncepcji Strategicznej NATO*, [w:] *NATO u progu XXI wieku wobec nowych wyzwań i problemów bezpieczeństwa*, red. E. Cziomer, Kraków 2000, s. 33.

³ M. Czajkowski, *Rosja w nowym systemie bezpieczeństwa*, [w:] *NATO u progu...*, s. 189.

⁴ A. Bryc, *Koncepcja bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 62.

⁵ R. Foks, *Rosja wobec Białorusi i Ukrainy. Wyzwania dla polityki bezpieczeństwa państw wspólnoty transatlantyckiej*, [w:] *NATO w dobie transformacji. Globalny system bezpieczeństwa a próby utrzymania Pax Americana*, red. P. Mickiewicz, K. Kubiak, Toruń 2008, s. 109–110.

darki kołchozowej i sowchozowej również rolnictwo pogrążyło się w zapaści. W 1998 r. w wyniku tzw. kryzysu rublowego załamał się rosyjski sektor finansowy, pogłębiając kryzys gospodarczy. Znaczna część dochodów państwa z handlu surowcami rozkradana była przez przekupnych polityków i urzędników oraz organizacje przestępcze. Struktura społeczna ulegała latynizacji na nieliczną klasę potężnych bogaczy i wielomilionowe rzesze nisko opłacanych pracowników sektora państwowego. W środku pozostawała słaba klasa średnia, niszczone przez skorumpowane struktury państwowe⁶.

Prezydentura uległego wobec Zachodu Borysa Jelcyna (07.1991–12.1999) przez wielu Rosjan porównywana była do „wielkiej smuty”, czyli czasu kryzysu Cesarstwa Rosyjskiego z lat 1598–1613. W jej okresie tron carski uzurpowany był przez samozwańców, a kraj zmagął się z interwencjami wojsk polskich i szwedzkich. Podobnie Borysa Jelcyna krytykowano za realizację obcych interesów i zgodę na penetrację kraju przez Zachód. Władze w Moskwie nie tyle odbudowywały kraj, co próbowały nie dopuścić do jego całkowitego upadku⁷. Stawiały czoła nie tylko problemom natury ekonomicznej, ale również zmagaly się z ruchami separatystycznymi, głównie w Czeczenii, które w ich ocenie mogły doprowadzić do efektu domina i dalszego rozczłonkowania kraju. W tych trudnych dla Rosjan okolicznościach, po wybuchu II wojny w Czeczenii, władzę na Kremlu przejął Władimir Putin (prezydent – 05.2000–05.2008 i 05.2010..., premier – 08.1999–05.2000 i 05.2008–05.2012). W okresie jego rządów Rosja wkroczyła w fazę odbudowy gospodarczej, której sprzyjała utrzymująca się przez kilka lat bardzo dobra koniunktura na rynkach surowcowych. Jego rządy przez większość Rosjan utożsamiane są z odrodzeniem potęgi państwa. Odbudowa mocarstwowości Rosji prowadzona jest jednak z pogwałceniem zasad demokratycznych i pogardą dla prawa międzynarodowego. Według Borisa Dubina władza Władimira Putina jest nieograniczona i nie podlega on żadnej

⁶ T.A. Kisielewski, *Średnioterminowe perspektywy rozwoju sytuacji geostrategicznej. Rosja–Chiny–NATO*, Toruń 2002, s. 17.

⁷ A. Janiak, „*Pax Americana*”. *Czy świat potrzebuje imperium?*, [w:] *NATO w dobie...*, s. 54.

odpowiedzialności⁸. Polityka wewnętrzna i zagraniczna W. Putina prowadzi do szeregu konfliktów z Zachodem, którego głównym instrumentem polityczno-militarnym jest NATO.

Po zakończeniu rywalizacji blokowej na Zachodzie nakreślono dwa główne stanowiska w kwestii kierunków przemian w polityce Rosji. Pierwsze, nazywane ostrożnym optymizmem, zakładało, że w Rosji mogą nastąpić demokratyczne reformy przy wsparciu Zachodu. Drugie stanowisko było pesymistyczne i zakładało, że określone dziedzictwo historyczne spowoduje nieuchronny powrót Rosji do wzorów imperialnych i autorytarnych⁹. Pesymiści przestrzegali przed nacjonalizmem i terytorialnymi ambicjami Rosji wobec tzw. „bliskiej zagranicy”¹⁰, czyli strefy wpływów w Europie Wschodniej, na Zakaukaziu i w Azji Centralnej. W pierwszych latach dość realne były nadzieje na realizację pierwszego scenariusza, szczególnie, że państwa NATO dość zgodnie twierdziły, że podstawą europejskiego bezpieczeństwa jest możliwie najlepsze ułożenie stosunków z Rosją i gotowe były wspierać wschodniego partnera w demokratyzacji i modernizacji¹¹. Po ćwierćwieczu istnienia Federacji Rosyjskiej możemy jednak stwierdzić, że na wizje Kremla dotyczące międzynarodowego układu sił ogromny wpływ wywierają wciąż żywe idee rosyjskiego mesjanizmu i imperializmu oraz scheda po ideologii nacjonalistycznej i komunistycznej¹². Ponadto kulturze politycznej współczesnej Rosji przypisać można cechy takie jak mocarstwowość, politykę historyczną opartą na swoistej interpretacji historii, autorytaryzm, skłonność do ingerencji w sprawy pozostających w strefie wpływów państw słabszych oraz swoisty dobór środków i metod w polityce

⁸ B. Dubin, *Underneath Putin's Ratings*, „New Eastern Europe” 2014, nr 4 (XIII), s. 81.

⁹ J. Tymanowski, *Granice Europy a rozszerzenie NATO na Wschód*, [w:] *NATO a Europa Wschodnia. Rozszerzenie NATO na Wschód – ostatnie wyzwanie europejskie XX wieku*, red. K.A. Wojtaszczyk, J.M. Niepsuj, Warszawa 1998, s. 77.

¹⁰ J. Kaczmarek, A. Skowroński, *NATO. Europa. Polska*, Wrocław 1998, s. 109.

¹¹ Z. Kuśmierek, *Rozszerzenie NATO – implikacje dla Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *NATO a Europa...*, s. 96.

¹² P. Ostaszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne. Zarys wykładów*, Warszawa 2008, s. 246.

zagranicznej, łącznie z korumpowaniem, groźbami i udzielaniem „dobrych rad”¹³. Rosja wykorzystuje również siły zbrojne w realizacji celów politycznych, głównie dla utrzymania stref wpływów, co pokazał m.in. kryzys gruziński z 2008 r. i kryzys ukraiński zapoczątkowany w 2014 r. Rosja realizuje swoje cele polityczne z pogwałceniem prawa międzynarodowego i podstawowych zasad systemu bezpieczeństwa zbiorowego. Odbudowywanie mocarstwowości Rosji kosztem jej otoczenia bardzo negatywnie rzutuje na stosunki z Zachodem, w tym na stosunki z NATO, a tym samym na stan bezpieczeństwa w Europie¹⁴. Niemniej jednak stosunek do „historycznego” przeciwnika NATO, czyli Rosji, stanowi jedną z głównych linii podziału przechodzących między państwami członkowskimi Sojuszu¹⁵.

Jak stwierdził Stanley R. Sloan, ustanowienie współpracy między NATO i Rosją w zakresie bezpieczeństwa, charakteryzującej się transparentnością, przewidywalnością i wzmocnionymi środkami wzajemnego zaufania, jest kluczowe z punktu widzenia budowy stabilnego, europejskiego systemu bezpieczeństwa¹⁶. Relacje między NATO i Federacją Rosyjską ustanowione zostały w 1991 r. w ramach Rady Współpracy Północnoatlantyckiej (*North Atlantic Cooperation Council* – NACC), która była forum konsultacji NATO z partnerami europejskimi. W 1994 r. Rosja przystąpiła do ogłoszonego na szczycie NATO w Brukseli programu Partnerstwa dla Pokoju (*Partnership for Peace* – PdP/PfP). Członkostwo Rosji w PdP nie miało wymiaru czysto symbolicznego, co potwierdzał m.in. jej udział w realizowanych przez NATO na Bałkanach misjach Sił Implementacyjnych

¹³ B. Balcerowicz, *Narodowe polityki i strategie bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, red. R. Kuźniar i in., Warszawa 2012, s. 379.

¹⁴ J. Pawłowski, *Międzynarodowe i narodowe dylematy bezpieczeństwa na początku drugiej dekady XXI wieku*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski. Współczesne wyzwania*, red. S. Wojciechowski, A. Potyrała, Warszawa 2014, s. 38.

¹⁵ A. Gruszczak, *Is NATO still needed? An unorthodox perspective on the North Atlantic Treaty Organization on the example of the Afghan conflict*, „The Yearbook of International Security” 2011, s. 49–50.

¹⁶ S.R. Sloan, *NATO, the European Union, and the Atlantic Community*, Lanham, Oxford 2005, s. 8.

(*Implementation Force* – IFOR), Sił Stabilizacyjnych (*Stabilisation Force* – SFOR) i Sił w Kosowie (*Kosovo Force* – KFOR)¹⁷.

Działania operacyjne na Bałkanach były zresztą w latach 90. XX w. jednym z głównych punktów współpracy, a zarazem konfliktu, w stosunkach między NATO i Rosją. Początkowo wydawało się, że Rosja jest w stanie współpracować z NATO w kwestii rozwiązania konfliktu w regionie. Rozpoczęta przez NATO 30 sierpnia 1995 r. operacja „*Deliberate Force*” przeciwko Serbii wprawdzie nie spotkała się z otwartą akceptacją przez Rosję wyłącznej roli NATO jako rozjemcy, jednak Moskwa doceniła efektywność Sojuszu w wymuszaniu sankcji nałożonych przez Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (RB ONZ)¹⁸. Opracowana na szczycie w Waszyngtonie w kwietniu 1999 r. Nowa Koncepcja Strategiczna Sojuszu według rosyjskich analityków dała jednak NATO *carte blanche* na użycie siły pod jakimkolwiek pretekstem w regionach sąsiadujących z Sojuszem¹⁹. Obawy Rosji potwierdziły się podczas kryzysu w Kosowie. Próbując go rozwiązać, NATO w ramach operacji „*Allied Force*” przeprowadziło między marcem a czerwcem bombardowania pozycji serbskich. Uczyniło to wbrew stanowisku Rosji, a tym samym RB ONZ, co doprowadziło do poważnego konfliktu z Rosją, traktującą Serbię jako tradycyjną strefę wpływów. W konsekwencji akcji bojowej NATO doszło m.in. do odłożenia debaty w Dumie w sprawie ratyfikacji podpisanego 3 stycznia 1993 r. układu rozbrojeniowego START II, zbojkotowania przez przedstawicieli Rosji uroczystości z okazji 50-lecia istnienia NATO i odwołania wizyty premiera Rosji Jawgienija Primakowa (09.1998–05.1999) w USA²⁰. Rosja zawiesiła

¹⁷ B.J. Collins, *NATO. A Guide to the Issues*, Santa Barbara–Denver–Oxford 2011, s. 95.

¹⁸ I.D. Ivanov, *Transforming NATO. New Allies, Missions, and Capabilities*, Lanham–Plymouth 2011, s. 84.

¹⁹ B. Piskorska, *Stosunki NATO–Rosja w nowej architekturze bezpieczeństwa w Europie*, [w:] *NATO w pozimnowojennym środowisku (nie)bezpieczeństwa*, red. M. Pietraś, J. Olchowski, Lublin 2011, s. 365.

²⁰ M. Stolarczyk, *Interwencja NATO w Jugosławii i jej implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *NATO u prognozy...*, s. 57.

także wszelkie działania w ramach PdP, jak również współpracę polityczną z NATO²¹.

Znacznie poważniejszym problemem dla Rosji w relacjach z NATO jest jednak stopniowa ekspansja terytorialna Sojuszu na Wschód. Rosja jako alternatywę dla rozszerzenia NATO optowała za wzmocnieniem Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (*Organization for Security and Co-operation in Europe* – OBWE/OSCE), która w jej ocenie mogła bardziej skutecznie zagwarantować bezpieczeństwo Europy²². Rosja ewentualnie mogłaby zgodzić się na rozszerzenie NATO, jeśli proces ten dotyczyłby wszystkich państw europejskich, włączając w to Rosję²³. Uczynienie z Rosji pełnoprawnego członka Sojuszu w wielu względów było jednak niemożliwe. Państwa Zachodu zapewniały Rosję, że rozszerzenie NATO nie zagrazi jej bezpieczeństwu. Przekonywały one m.in., że NATO nie ma zamiarów, planów ani powodów rozmieszczania w nowych państwach członkowskich broni nuklearnej. Ustępstwa NATO w zakresie renegocjacji „Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie” (*Treaty on Conventional Armed Forces in Europe* – CFE) z 19 listopada 1990 r. miały z kolei pokazać, że rozszerzenie NATO nie doprowadzi do zwiększenia potencjału jego sił konwencjonalnych w sąsiedztwie Rosji²⁴.

Aby złagodzić stanowisko Rosji w sprawie rozszerzenia NATO, na szczycie Sojuszu w Paryżu 27 maja 1997 r. podpisano z Rosją „Akt Stanowiący o podstawach wzajemnych stosunków, współpracy i bezpieczeństwa”. W dokumencie tym strony zobowiązały się do współpracy, szczególnie w zakresie stworzenia stałego pokoju na obszarze euroatlantyckim. Zdecydowano o powołaniu Stałej Wspólnej Rady NATO–Rosja (*Permanent Joint Council* – PJC) jako głównej

²¹ B. Piskorska, *Stosunki NATO–Rosja...*, s. 365.

²² L.S. Kaplan, *The Long Entanglement. NATO's First Fifty Years*, Westport–London 1999, s. 197–198.

²³ S. Kay, *NATO Enlargement. Policy, Process, and Implications*, [w:] *America's New Allies. Poland, Hungary, and the Czech Republic in NATO*, red. A.A. Michta, Seattle–London 1999, s. 152.

²⁴ R.D. Asmus, *Opening NATO's Door. How the Alliance Remade Itself for a New Era*, New York 2002, s. 194–195.

platformy konsultacji. W ramach PJC zapowiedziano współpracę przede wszystkim w zakresie zapobiegania i wygaszania konfliktów, kontroli zbrojeń, przeciwdziałania rozprzestrzeniania broni masowego rażenia (*weapon of mass destruction* – BMR/WMD) i walki z terroryzmem międzynarodowym²⁵. Oferta Sojuszu wobec Rosji zakładała, że miała mieć ona prawo głosu w sprawach wspólnego zainteresowania, jednak nie miała dysponować prawem *veta* wobec decyzji NATO. Jak napisał Lawrence S. Kaplan, osłabiona Rosja pod rządami chwiejnego Borysa Jelcyna nie miała innego wyboru, jak przyjąć propozycję NATO, połączoną z obietnicą o dobrych intencjach Zachodu wobec wschodniego partnera²⁶.

Próby zmiękczenia stanowiska Rosji w kwestii rozszerzenia NATO przez promowanie partnerskiego dialogu w ramach ustanowionych specjalnych stosunków z Sojuszem i zapewnienia, że proces jego rozszerzenia nie zagrozi bezpieczeństwu Rosji, nie przyniosły oczekiwanej zmiany²⁷. Przyjęcie do NATO w 1999 r. Polski, Czech i Węgier odbyło się bez przyzwolenia Rosji. Do końca stała ona na stanowisku, że rozszerzenie NATO nie wpłynie pozytywnie na skuteczność przeciwdziałania nowym zagrożeniom, a dodatkowo może przyczynić się do destabilizacji sytuacji w Europie. Rozszerzenie NATO zbiegło się w czasie z kryzysem kosowskim, który doprowadził do faktycznego zerwania współpracy między NATO i Rosją prowadzonej w ramach PJC²⁸. Jeszcze poważniejszy sprzeciw ze strony Rosji pojawił się w kontekście rozszerzenia NATO w 2004 r., w ramach którego do Sojuszu wstąpiły m.in. państwa bałtyckie, tj. Litwa, Łotwa i Estonia. Wyjście tych państw ze strefy wpływów Rosji było dla niej szczególnie dotkliwe, co wynikało z kilku pod-

²⁵ *Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, 27 May 1997*, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm, 10.12.2015.

²⁶ L.S. Kaplan, *NATO Divided, NATO United The Evolution of an Alliance*, Westport 2004, s. 144.

²⁷ I.D. Ivanov, *Transforming NATO...*, s. 163–164.

²⁸ M. Madej, *Sojusze polityczno-wojskowe – NATO*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe...*, s. 185.

stawowych czynników. Po pierwsze, wchodziły one w skład Związku Sowieckiego; po drugie, znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie Rosji; a po trzecie, na ich terytoriach żyją znaczne populacje rosyjskiej mniejszości etnicznej.

Nowy rozdział w stosunkach USA–Rosja i tym samym NATO–Rosja otworzyły zamachy terrorystyczne przeprowadzone 11 września 2001 r. w Stanach Zjednoczonych. Walka z międzynarodowym terroryzmem stała się katalizatorem dla ponownego rozpoczęcia budowy strategicznego partnerstwa między NATO i Rosją²⁹. 28 maja 2002 r. podczas szczytu NATO w Rzymie w miejsce PJC powołano Radę NATO–Rosja (*NATO-Russia Council* – NRC). W ramach jej struktury Rosja została zaproszona do wysłania do Brukseli stałego przedstawiciela w randze ambasadora³⁰. Pozwoliło to stworzyć forum stałych konsultacji między partnerami na wysokim szczeblu politycznym w zakresie zwalczania terroryzmu, zarządzania kryzysowego, nieprolifracji WMD, kontroli zbrojeń, obrony przeciwrakietowej, współpracy wojskowej, przewyżczania nowych zagrożeń, reagowania cywilnego i ratownictwa morskiego³¹. Tworząc NRC, starano się nie powtórzyć błędu z okresu funkcjonowania PJC, w ramach którego głos Rosji nie miał większego znaczenia. W nowej radzie Rosja miała być równorzędnym partnerem dla NATO. Najściślejsze partnerstwo miało być realizowane w tak istotnej kwestii z punktu widzenia bezpieczeństwa globalnego, jak walka z międzynarodowym terroryzmem. Poparcie udzielone przez Rosję dla ogłoszonej przez prezydenta George’a W. Busha (01.2001–01.2009) i prowadzonej przez państwa NATO pod amerykańskim przywództwem „wojny z terroryzmem” nie było jednak bezinteresowne i w pełni szczerze. Władimir Putin upatrywał w nim m.in. drogę do zminimalizowania

²⁹ W. Matser, *Towards a new strategic partnership*, „NATO Review” 2001, No. 4, Vol. 49, s. 19–21, <http://www.nato.int/docu/review/2001/0104-05.htm>, 15.12.2015.

³⁰ S.A. Kashmeri, *NATO 2.0. Reboot or Delete?*, Dulles 2011, s. 38.

³¹ *NATO–Russia Relations: A New Quality. Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation*, Rome, 28 May 2002, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19572.htm, 10.12.2015.

krytyki Zachodu wobec prowadzonej przez Rosję brutalnej kampanii przeciwko czeczeńskim rebeliantom³².

Współpraca Rosji i Stanów Zjednoczonych w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi zaczęła się rozchodzić na początku 2003 r. w kontekście amerykańskich planów inwazji na Irak. Rosja kategorycznie sprzeciwiała się akcji zbrojnej przeciwko rządzonemu przez prezydenta Saddama Husajna (07.1979–04.2003) Irakowi. Znamiennym jest, że stanowisko tożsame z rosyjskim miało w tym względzie część państw członkowskich NATO, w tym dominujące na kontynencie europejskim Francja i Niemcy. Wraz z inwazją Stanów Zjednoczonych na Irak w Rosji wzmogła się krytyka wobec sposobu realizacji przez USA światowego przywództwa. W tych okolicznościach Unia Europejska, jako europejski filar NATO, próbowała odgrywać kluczową rolę w nawiązaniu z Rosją partnerstw w zakresie działań antyterrorystycznych, jednak z ograniczonymi sukcesami³³.

Eskalacja kryzysu na linii USA–Rosja, a co za tym idzie NATO–Rosja, nastąpiła kilka lat później i związana była z problematyką zbrojeń, w tym zbrojeń strategicznych. 14 lipca 2007 r. Rosja zawiesiła uczestnictwo w CFE, powołując się na zaistnienie wyjątkowych okoliczności naruszających jej bezpieczeństwo. Chodziło o plany rozmieszczenia przez Stany Zjednoczone na terenie Polski i Czech elementów systemu tarczy antyrakietowej. Zawieszenie przez Rosję realizacji postanowień CFE doprowadziło do znacznego osłabienia kontroli zbrojeń konwencjonalnych w Europie i efektywności środków budowy zaufania między NATO i Rosją³⁴. Rosja podjęła wzmoczone wysiłki na rzecz modernizacji armii, zwiększając tempo wzrostu wydatków na obronność. Niemniej jednak Rosja nie jest w stanie dorównać NATO, a szczególnie dominującym w Sojuszu Stanom Zjednoczonym, w zakresie finansowania armii, a co za

³² L.S. Kaplan, *NATO Divided...*, s. 144–145.

³³ P.R. Neumann, *NATO, the European Union, Russia and the fight against terrorism*, [w:] *NATO–Russia Relations in the Twenty-First Century*, red. A. Braun, Oxford, New York 2008, s. 120.

³⁴ J. Pawłowski, *Międzynarodowe...*, s. 39.

tym idzie potencjału sił konwencjonalnych. Według danych Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań nad Pokojem (*Stockholm International Peace Research Institute* – SIPRI) w 2013 r. udział państw NATO przeznaczających najwięcej na zbrojenia w globalnych wydatkach na ten cel wynosił odpowiednio: Stany Zjednoczone 37%, Francja 3,5%, Wielka Brytania 3,3%, Niemcy 2,8%, Włochy 1,9% i Turcja 1,1%. Dla porównania udział w tych wydatkach Rosji wynosił 5%³⁵. Mimo że wydatki Rosji na obronność są obecnie trzecimi najwyższymi na świecie, po Stanach Zjednoczonych i Chińskiej Republice Ludowej (ChRL), to należy pamiętać o tym, że większa część rosyjskiego sprzętu wojskowego jest przestarzała i wymaga wymiany, aby równać się z najnowocześniejszymi armiami Zachodu.

Ze względu na bariery dla rozwoju sił konwencjonalnych dla Rosji szczególnie ważne jest utrzymanie równowagi w zakresie zbrojeń nuklearnych, które stanowią dla niej ostateczne gwarancje bezpieczeństwa. Jak zauważyła Katarzyna Hołdak, realizacja przez Stany Zjednoczone, a obecnie NATO jako całości, programu tarczy antyrakietowej i tym samym potencjalna możliwość obrony przed każdą wrogą rakieta doprowadzić może do naruszenia równowagi strategicznej między NATO a Rosją. Według niej w sytuacji zachwiania tej równowagi uprawnione byłyby obawy Rosji o dalszą militaryzację polityki amerykańskiej i zdominowanego przez USA NATO oraz przenoszenie ciężkości z rozwiązań dyplomatycznych na wojskowe³⁶. Obecnie Rosja jest światowym mocarstwem nuklearnym, co predestynuje ją do zajmowania w miarę równorzędnej pozycji w rozmowach z NATO. Bariera na drodze do utrzymania tej pozycji stała się próba wypełnienia luk w zachodnim systemie obrony przeciwrakietowej przez zainstalowanie na terytorium Polski

³⁵ Stockholm International Peace Research Institute, *The share of world military expenditure of the 15 states with the highest expenditure in 2013*, <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex-graphs-for-data-launch-2014/The-share-of-world-military-expenditure-of-the-15-states-with-the-highest-expenditure-in-2013.png>, 12.12.2015.

³⁶ K. Hołdak, *Amerykański system obrony przeciwrakietowej i jego implikacje dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2006, nr 1, s. 118.

i Czech elementów tego systemu³⁷. Rosja próbowała blokować ten plan, grożąc instalacją w obwodzie Kaliningradzkim rakiet krótkiego zasięgu typu „Iskander” uzbrojonych w głowice nuklearne³⁸. George W. Bush próbował przekonywać W. Putina, że tarcza antyrakietowa miała chronić członków NATO przed ewentualnym atakiem ze strony Iranu. Według Amerykanów system mógł chronić także Rosję, gdyby ta wsparła rozmieszczenie jego elementów. Było to dość naiwne, szczególnie że Rosja wspierała irański program nuklearny³⁹. Znamiennym jest, że w tamtym okresie Stany Zjednoczone konsultowały program tarczy antyrakietowej tylko z niektórymi sojusznikami z NATO. Zdawały sobie bowiem sprawę z tego, że niektórzy członkowie Sojuszu, głównie z Europy Zachodniej, próbowaliby go blokować, aby nie prowokować Rosji. Dla większości obserwatorów oczywistym było, że system przede wszystkim miał chronić przed ewentualnym atakiem nuklearnym ze strony Rosji⁴⁰.

Ogłoszenie przez prezydenta Baracka Obamę (01.2009–...) we wrześniu 2009 r. zawieszenia realizacji projektu tarczy antyrakietowej spowodowało rezygnację władz na Kremlu z rozmieszczenia rakiet. 8 kwietnia 2010 r. prezydenci W. Putin i B. Obama podpisali w Pradze układ o ograniczeniu zbrojeń strategicznych Rosji i Stanów Zjednoczonych, czyli tzw. nowy START, który wszedł w życie 5 lutego 2011 r. W porozumieniu tym ustanowiono mechanizmy weryfikacji i wymiany informacji, które przestały obowiązywać wraz z wygaśnięciem w 2009 r. układu START I⁴¹. Powrót przez NATO w kolejnych latach do realizacji programu tarczy antyrakietowej spowodował, że Rosja wielokrotnie groziła rozmieszczeniem rakiet „Iskander” w obwodzie Kaliningradzkim. W obecnej doktrynie wojennej Rosja podkreśla znaczenie posiadania arsenału jądrowego

³⁷ Ł. Donaj, *World order after the Cold War in statu nascendi. Selected problems*, „Reality of Politics. Estimates–Comments–Forecasts” 2010, nr 1, s. 16.

³⁸ W. Kostecki, *Bezpieczeństwo Polski a dynamika stosunków międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski...*, s. 56.

³⁹ L.S. Kaplan, *NATO Divided...*, s. 145.

⁴⁰ S.A. Kashmeri, *NATO 2.0...*, s. 56.

⁴¹ B. Piskorska, *Stosunki NATO–Rosja...*, s. 376.

i gotowość użycia go w przypadku wyczerpania innych środków zapewnienia bezpieczeństwa⁴². Budzi to szczególny niepokój europejskich sąsiadów Rosji będących członkami NATO, którzy znaleźliby się w zasięgu ewentualnie rozmieszczonych w Kaliningradzie rakiet „Iskander”, tj. Litwy, Łotwy, Estonii i Polski. Szczególnie zasadny jest niepokój państw bałtyckich, ponieważ w doktrynie wojennej Federacji Rosyjskiej znajdują się również zapisy o możliwości użycia sił zbrojnych dla ochrony własnych obywateli znajdujących się poza jej granicami.

Równolegle trwał spór między NATO a Rosją w kwestii planów rozszerzenia NATO na obszarze rosyjskiej „bliskiej zagranicy”. Na szczycie NATO w Bukareszcie odbywającym się między 2 a 4 kwietnia 2008 r. wprawdzie nie przyjęto Ukrainy i Gruzji do Planu Działań na Rzecz Członkostwa w Sojuszu (*Membership Action Plan – MAP*), jednak stwierdzono, że wkrótce może to nastąpić. Jednocześnie przywódcy NATO ogłosili pewność co do perspektywicznego pełnego członkostwa tych państw w Sojuszu⁴³. Proces ten zahamowany został przez wojnę rosyjsko-gruzińską, która miała miejsce w sierpniu 2008 r. Wybuchła ona w wyniku militarnego wsparcia przez Rosję separatystycznych dążeń Osetii Południowej i Abchazji, stanowiących część składową Gruzji. W reakcji na rosyjską interwencję zbrojną w Gruzji NATO zawiesiło współpracę z Rosją prowadzoną w ramach NRC. Zbiegło się to w czasie z podpisaniem przez Czechy i Polskę ze Stanami Zjednoczonymi umów o instalacji na ich terytoriach elementów systemu antyrakietowego.

W okolicznościach wyraźnego napięcia na linii NATO–Rosja administracja prezydenta B. Obamy zaproponowała tzw. *reset* w stosunkach z Rosją. W marcu 2009 r. w Genewie Sekretarz Stanu USA Hilary Clinton (01.2009–02.2013) i minister spraw zagranicznych Rosji Siergiej Ławrow (03.2004–...) wcisnęli symboliczny przycisk ponownie startujący stosunki amerykańsko-rosyjskie⁴⁴. W ramach

⁴² A. Bryc, *Koncepcja bezpieczeństwa...*, s. 81–82.

⁴³ M. Madej, *Wyniki szczytu NATO w Bukareszcie*, „Biuletyn PISM” 2008, nr 14 (482), https://www.pism.pl/files/?id_plik=646, 15.12.2015.

⁴⁴ M. Ostrowski, *Obama informatyk. USA–Rosja: „Reset”, „Polityka”, 7 marca*

odbudowy poprawnych stosunków w zamian za współpracę Rosji w sprawach Afganistanu, programu nuklearnego Iranu i nieprolifracji WMD, Stany Zjednoczone zgodziły się na zawieszenie programu budowy tarczy antyrakietowej i planu rozszerzenia NATO o Ukrainę i Gruzję⁴⁵. Dzięki wyraźnej poprawie klimatu w stosunkach USA–Rosja możliwe było w 2009 r. podjęcie przez NATO decyzji o wznowieniu formalnych spotkań z przedstawicielami Rosji w ramach NRC⁴⁶. Na szczycie Sojuszu w Lizbonie z 19–20 listopada 2010 r. przyjęto ustalenia poczynione między NATO a Rosją o rozszerzeniu tranzytu przez terytorium Rosji na potrzeby zaopatrzenia dowodzonej przez NATO misji Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa (*International Security Assistance Force – ISAF*) w Afganistanie. Dostawy te nie miały obejmować broni i sprzętu wojskowego, a jedynie zaopatrzenie o charakterze niewojskowym. Rosja zwiększyła też swój udział w programach wsparcia afgańskiej armii, zobowiązała się do współdziałania w zwalczaniu przemytu narkotyków z Afganistanu i zjawiska terroryzmu⁴⁷. Współpraca w ramach NRC została nie tylko reaktywowana, ale nawet wzrosło jej znaczenie, gdy na szczycie NATO w Lizbonie Sojusz zaprosił Rosję do rozmów na temat tarczy antyrakietowej⁴⁸. Współpraca w tych dziedzinach spowodowała, że na pewien czas na Zachodzie zmieniła się retoryka względem Rosji, którą ponownie zaczęto określać jako partnera⁴⁹. Na szczycie NATO w Lizbonie jednocześnie w pewnym stopniu zaspokojono oczekiwa-

2009, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/284552,1,usa-rosja-reset.read>, 15.12.2015.

⁴⁵ P. Musiałek, *Trendy zewnętrznych uwarunkowań polityki zagranicznej Polski w latach 2007–2011. Ewolucja najbliższego środowiska międzynarodowego*, [w:] *Główne kierunki polityki zagranicznej rządu Donalda Tuska w latach 2007–2011*, red. P. Musiałek, Kraków 2012, s. 51.

⁴⁶ B. Piskorska, *Stosunki NATO–Rosja...*, s. 368–369.

⁴⁷ A.D. Rotfeld, *Relacje NATO–Rosja. Geneza – stan obecny – perspektywy*, [w:] *Polityczno-wojskowe implikacje członkostwa Polski w NATO z perspektywy 15-lecia obecności w strukturach Sojuszu*, red. T. Kośmider, Warszawa 2014, s. 106–107.

⁴⁸ S.A. Kashmeri, *NATO 2.0...*, s. 38.

⁴⁹ M. Kaczmarski, *Kruchy „reset”*. *Bilans i perspektywy przemian w relacjach rosyjsko-amerykańskich*, „Punkt Widzenia. Policy Briefs”, kwiecień 2011, s. 12, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/punkt_widzenia_24.pdf, 15.12.2015.

nia państw wschodniej flanki Sojuszu, które obawiały się działań wschodniego partnera. Zdecydowano m.in. o wprowadzeniu do koncepcji strategicznej NATO zapisu o solidarności energetycznej i wzmocnieniu art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego⁵⁰.

Potencjalnym obszarem współpracy między Rosją a NATO jest obszar Bliskiego Wschodu. Rosja mogłaby być wartościowym partnerem dla NATO w wojnie z terroryzmem, w tym w relacjach z Irakiem, Iranem i Syrią. O ile strony potrafiły się porozumieć w sprawie zahamowania programu zbrojeń nuklearnych w Iranie, to nie są w stanie wypracować spójnego stanowiska wobec Iraku i Syrii. W przypadku Iraku Rosja od początku nie godziła się na prowadzoną przez niektóre państwa NATO pod amerykańskim przywództwem interwencję zbrojną, jak również kwestionowała działania Zachodu w zakresie stabilizacji sytuacji pokonfliktowej w tym kraju. Obszarem jeszcze bardziej spornym jest Syria, co do której między NATO a Rosją istnieje jedynie zgoda, że należy walczyć z terrorystami z Państwa Islamskiego. Rosja chce to jednak czynić poprzez wsparcie prezydenta Baszara al-Asada (07.2000–...). NATO nie widzi natomiast możliwości utrzymania go przy władzy po dokonaniu przez siły rządowe szeregu zbrodni wojennych na ludności cywilnej i wspieranej przez NATO Wolnej Armii Syrii. Jak ocenił Robert O. Freedman, rządzona przez W. Putina Rosja realizuje na Bliskim Wschodzie przede wszystkim własne interesy, dlatego nie może być prawdziwym partnerem dla NATO w rozwiązywaniu kryzysów pojawiających się w regionie. Według niego przywódcy NATO powinni się poważnie zastanowić, czy władzom na Kremlu można w jakimkolwiek stopniu ufać co do szczerości intencji odgrywania pozytywnej roli w stabilizowaniu sytuacji na Bliskim Wschodzie⁵¹.

⁵⁰ *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization adopted by the Heads of State and Government*, Lisbon, 20 November 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, 10.12.2015.

⁵¹ R.O. Freedman, *Can Russia be a partner for NATO in the Middle East?*, [w:] *NATO–Russia Relations in the Twenty-First Century*, red. A. Braun, Abingdon 2008, s. 150.

Ocieplenie stosunków między NATO a Rosją nie trwało długo, ponieważ bardzo poważnie zaciążyła na nich polityka Rosji wobec Ukrainy. W reakcji na zwycięstwo na Ukrainie Rewolucji Euromajdanu, 18 marca 2014 r. Rosja dokonała formalnej aneksji Krymu, przejmując m.in. port w Sewastopolu, w którym stacjonuje rosyjska Flota Czarnomorska. W kolejnych miesiącach Rosja zaczęła wspierać militarnie działania zbrojne separatystów w obwodach donieckim i ługańskim we wschodniej Ukrainie. W związku z tym 1 sierpnia 2014 r. NATO jednostronnie zawiesiło współpracę z Rosją w ramach NRC. Ponadto w sierpniu 2014 r. Unia Europejska i Stany Zjednoczone nałożyły na Rosję sankcje sektorowe. W odpowiedzi Rosja zastosowała retorsje. Zarówno NATO, jak i Rosja przystąpiły do wzmożonych ćwiczeń wojskowych, a samoloty rosyjskie z dużą częstotliwością zaczęły naruszać przestrzeń powietrzną państw NATO.

Na szczycie NATO w Newport z 4–5 września 2014 r. sojusznicy zaakcentowali negatywny wpływ działań zbrojnych Rosji na Ukrainie na bezpieczeństwo Europy. Warto przypomnieć, że w wyniku nacisków Zachodu w grudniu 1994 r. Ukraina zdecydowała się podpisać tzw. Memorandum Budapesztańskie, w którym w zamian za przekazanie Rosji strategicznej broni nuklearnej otrzymała zobowiązanie Rosji, Stanów Zjednoczonych i USA do przestrzegania jej suwerenności i integralności terytorialnej⁵². W wyniku nacisków ze strony państw wschodniej flanki NATO Sojusz zdecydował m.in. o powołaniu Połączonych Wielonarodowych Sił Zadaniowych o Bardzo Wysokim Stopniu Gotowości (*Very High Readiness Joint Task Force – VJTF*). Obecnie członkowie NATO z Europy Środkowo-Wschodniej prowadzą rozmowy na temat przenoszenia instalacji NATO na ich terytorium, w celu wzmocnienia gwarancji obronnych. Jak można się spodziewać, będzie to główny temat planowanego na lipiec 2016 r. szczytu NATO w Warszawie. Jak stwierdził Adam D. Rotfeld, aktywność Rosji motywowana dążeniem do odtworzenia pozycji i roli międzynarodowej, jaką odgrywał ZSRS, jest skazana na niepowodzenie, jednak wymaga to solidarności i zdecydowania

⁵² L.S. Kaplan, *The Long Entanglement...*, s. 198.

Sojuszu Północnoatlantyckiego⁵³. Według Jacka Saryusza-Wolskiego przezwyciężenie militarnych zapędów Rosji będzie trudne, ponieważ największą słabością europejskich członków NATO jest nieumiejętność mówienia jednym głosem wobec Rosji, m.in. w kwestii konfliktu na Ukrainie⁵⁴.

Podsumowując relacje między NATO i Rosją po 1991 r., Martin A. Smith stwierdził, że funkcjonowały one w pewnym zawieszeniu. Z jednej strony nigdy nie przekształciły się one w formę unormowanego partnerstwa, a z drugiej nigdy nie straciły zupełnie na znaczeniu⁵⁵. Wysiłki na rzecz tworzenia ram instytucjonalnych współpracy i poszukiwania płaszczyzn porozumienia regularnie niweczone były przez pojawiające się kryzysy, takie jak m.in. wojna w Kosowie, w Gruzji, w Syrii i na Ukrainie. Bardzo trudno jest ustanowić poprawne stosunki między NATO a Rosją, ze względu na odmienne postrzeganie przez nie międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa. O ile jednak w latach 90. XX w. obserwowaliśmy uległość Rosji wobec NATO, o tyle w XXI w. Rosja stopniowo zaczęła odchodzić od polityki ustępstw wobec Zachodu. Za rządów W. Putina Rosja próbuje odbudowywać swoją pozycję mocarstwową w oparciu o tzw. „bliską zagranicę”, czyli byłe republiki sowieckie, z wyłączeniem państw bałtyckich, które na trwałe umocowały się w strukturach zachodnich. Na drodze ku temu stoją Stany Zjednoczone i NATO, w których polityce Rosja dostrzega zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa, jak i bezpieczeństwa globalnego.

NATO i Rosja wzajemnie krytykują swoją politykę, szczególnie tę realizowaną z wykorzystaniem czynnika militarnego. Można przewidywać, że im bardziej NATO będzie wchodzić w strefę tradycyjnych wpływów rosyjskich, ta będzie prezentować postawę coraz wyraźnej konfrontacyjną. To samo tyczy się próby naruszenia przez NATO równowagi strategicznej. Pogłębiający się rozdźwięk między NATO

⁵³ A.D. Rotfeld, *Relacje NATO–Rosja...*, s. 108, 111.

⁵⁴ J. Saryusz-Wolski, *In Search of European Solidarity*, „New Eastern Europe” 2014, nr 4 (XIII), s. 8.

⁵⁵ M.A. Smith, *NATO–Russia Relations: Will the Future Resemble the Past?* [w:] *NATO in Search of a Vision*, red. G. Aybet, R.R. Moore, Washington 2010, s. 123.

i Rosją prowadzi do poszukiwania przez tę drugą innych partnerów. Widoczne jest to m.in. w staraniach Rosji na rzecz budowy sojuszu z wyrastającą na potęgę światową ChRL, która, podobnie jak Rosja, kwestionuje światowe przywództwo NATO i Stanów Zjednoczonych⁵⁶. Jak ocenił Janusz Mondry, w interesie zarówno Rosji, jak i NATO, byłoby przezwyciężenie wzajemnych animozji i stworzenie nowej architektury bezpieczeństwa euroatlantyckiego z pełnym włączeniem Rosji. Pozwoliłoby to skuteczniej przeciwdziałać najpoważniejszym współczesnym zagrożeniom, takim jak terroryzm międzynarodowy, proliferacja WMD, przestępczość zorganizowana czy globalny kryzys gospodarczy⁵⁷.

Bibliografia

- Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization adopted by the Heads of State and Government*, Lisbon, 20 November 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, 10.12.2015.
- Asmus R.D., *Opening NATO's Door. How the Alliance Remade Itself for a New Era*, New York 2002.
- Balcerowicz B., *Narodowe polityki i strategie bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, red. R. Kuźniar i in., Warszawa 2012.
- Bryc A., *Koncepcja bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008.
- Collins B.J., *NATO. A Guide to the Issues*, Santa Barbara–Denver–Oxford 2011.
- Czajkowski M., *Rosja w nowym systemie bezpieczeństwa*, [w:] *NATO u progu XXI wieku wobec nowych wyzwań i problemów bezpieczeństwa*, red. E. Cziomer, Kraków 2000.
- Donaj Ł., *World order after the Cold War in statu nascendi. Selected problems*, "Reality of Politics. Estimates–Comments–Forecasts" 2010, nr 1.
- Dubin B., *Underneath Putin's Ratings*, „New Eastern Europe” 2014, nr 4 (XIII).
- Foks R., *Rosja wobec Białorusi i Ukrainy. Wyzwania dla polityki bezpieczeństwa państw wspólnoty transatlantyckiej*, [w:] *NATO w dobie transformacji. Globalny*

⁵⁶ A. Lieven, *The NATO–Russia Accord: An Illusory Solution*, [w:] *NATO Enlargement. Illusions and Reality*, Washington 1998, s. 138–139.

⁵⁷ J. Mondry, *Powrót geopolityki. Ameryka, Europa i Azja w XXI wieku*, Warszawa 2010, s. 81–82.

- system bezpieczeństwa a próby utrzymania Pax Americana*, red. P. Mickiewicz, K. Kubiak, Toruń 2008.
- Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris*, 27 May 1997, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm, 10.12.2015.
- Freedman R.O., *Can Russia be a partner for NATO in the Middle East?*, [w:] *NATO–Russia Relations in the Twenty-First Century*, red. A. Braun, Abingdon 2008.
- Gruszczak A., *Is NATO still needed? An unorthodox perspective on the North Atlantic Treaty Organization on the example of the Afghan conflict*, „The Yearbook of International Security” 2011.
- Holdak K., *Amerykański system obrony przeciwrakietowej i jego implikacje dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2006, nr 1.
- Ivanov I.D., *Transforming NATO. New Allies, Missions, and Capabilities*, Lanham–Plymouth 2011.
- Janiak A., >>*Pax Americana*<<. *Czy świat potrzebuje imperium?*, [w:] *NATO w dobie transformacji. Globalny system bezpieczeństwa a próby utrzymania Pax Americana*, red. P. Mickiewicz, K. Kubiak, Toruń 2008.
- Kaczmarek J., Skowroński A., *NATO. Europa. Polska*, Wrocław 1998.
- Kaczmarek M., *Kruchy „reset”. Bilans i perspektywy przemian w relacjach rosyjsko-amerykańskich*, „Punkt Widzenia. Policy Briefs”, kwiecień 2011, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/punkt_widzenia_24.pdf, 15.12.2015.
- Kaplan L.S., *NATO Divided, NATO United The Evolution of an Alliance*, Westport 2004.
- Kaplan L.S., *The Long Entanglement. NATO’s First Fifty Years*, Westport–London 1999.
- Kashmeri S.A., *NATO 2.0. Reboot or Delete?*, Dulles 2011.
- Kay S., *NATO Enlargement. Policy, Process, and Implications*, [w:] *America’s New Allies. Poland, Hungary, and the Czech Republic in NATO*, red. A.A. Michta, Seattle–London 1999.
- Kisielewski T.A., *Średnioterminowe perspektywy rozwoju sytuacji geostrategicznej. Rosja–Chiny–NATO*, Toruń 2002.
- Kostecki W., *Bezpieczeństwo Polski a dynamika stosunków międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski. Współczesne wyzwania*, red. S. Wojciechowski, A. Potyrała, Warszawa 2014.
- Kurzyca W., *Wojskowe następstwa Nowej Koncepcji Strategicznej NATO*, [w:] *NATO u progu XXI wieku wobec nowych wyzwań i problemów bezpieczeństwa*, red. E. Cziomer, Kraków 2000.
- Kuśmierk Z., *Rozszerzenie NATO – implikacje dla Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *NATO a Europa Wschodnia. Rozszerzenie NATO na Wschód – ostatnie wyzwanie europejskie XX wieku*, red. K.A. Wojtaszczyk, J.M. Niepsuj, Warszawa 1998.

- Lieven A., *The NATO–Russia Accord: An Illusory Solution*, [w:] *NATO Enlargement. Illusions and Reality*, Washington 1998.
- Madej M., *Sojusze polityczno-wojskowe – NATO*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, red. R. Kuźniar i in., Warszawa 2012.
- Madej M., *Wyniki szczytu NATO w Bukareszcie*, „Biuletyn PISM” 2008, nr 14 (482), https://www.pism.pl/files/?id_plik=646, 15.12.2015.
- Matser W., *Towards a new strategic partnership*, „NATO Review” 2001, nr 4, Vol. 49. <http://www.nato.int/docu/review/2001/0104–05.htm>, 15.12.2015.
- Mondry J., *Powrót geopolityki. Ameryka, Europa i Azja w XXI wieku*, Warszawa 2010.
- Musiałek P., *Trendy zewnętrznych uwarunkowań polityki zagranicznej Polski w latach 2007–2011. Ewolucja najbliższego środowiska międzynarodowego*, [w:] *Główne kierunki polityki zagranicznej rządu Donalda Tuska w latach 2007–2011*, red. P. Musiałek, Kraków 2012.
- NATO–Russia Relations: A New Quality. Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation*, Rome, 28 May 2002, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19572.htm, 10.12.2015.
- Neumann P.R., *NATO, the European Union, Russia and the fight against terrorism*, [w:] *NATO–Russia Relations in the Twenty-First Century*, red. A. Braun, Oxford–New York 2008.
- Ostaszewski P., *Międzynarodowe stosunki polityczne. Zarys wykładów*, Warszawa 2008.
- Ostrowski M., *Obama informatyk. USA–Rosja: >>Reset<<*, „Polityka”, 7 marca 2009, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/284552,1,usa-rosja-reset.read>, 15.12.2015.
- Pawłowski J., *Międzynarodowe i narodowe dylematy bezpieczeństwa na początku drugiej dekady XXI wieku*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski. Współczesne wyzwania*, red. S. Wojciechowski, A. Potyrała, Warszawa 2014.
- Piskorska B., *Stosunki NATO–Rosja w nowej architekturze bezpieczeństwa w Europie*, [w:] *NATO w pozimnowojennym środowisku (nie)bezpieczeństwa*, red. M. Pietraś, J. Olchowski, Lublin 2011.
- Rotfeld A.D., *Relacje NATO–Rosja. Geneza – stan obecny – perspektywy*, [w:] *Polityczno-wojskowe implikacje członkostwa Polski w NATO z perspektywy 15-lecia obecności w strukturach Sojuszu*, red. T. Kośmider, Warszawa 2014.
- Saryusz-Wolski J., *In Search of European Solidarity*, „New Eastern Europe” 2014, nr 4 (XIII).
- Sloan S.R., *NATO, the European Union, and the Atlantic Community*, Lanham–Oxford 2005.
- Smaga J., *Narodziny i upadek imperium. ZSRR 1917–1991*, Kraków 1992.
- Smith M.A., *NATO–Russia Relations: Will the Future Resemble the Past?*, [w:] *NATO in Search of a Vision*, red. G. Aybet, R.R. Moore, Washington 2010.

- Stockholm International Peace Research Institute, *The share of world military expenditure of the 15 states with the highest expenditure in 2013*, <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex-graphs-for-data-launch-2014/The-share-of-world-military-expenditure-of-the-15-states-with-the-highest-expenditure-in-2013.png>, 12.12.2015.
- Stolarczyk M., *Interwencja NATO w Jugosławii i jej implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *NATO u progu XXI wieku wobec nowych wyzwań i problemów bezpieczeństwa*, red. E. Cziomer, Kraków 2000.
- Tymanowski J., *Granice Europy a rozszerzenie NATO na Wschód*, [w:] *NATO a Europa Wschodnia. Rozszerzenie NATO na Wschód – ostatnie wyzwanie europejskie XX wieku*, red. K.A. Wojtaszczyk, J.M. Niepsuj, Warszawa 1998.

Illusory NATO–Russia partnership during the crisis and building superpower status of the Russian Federation

Summary: The aim of the article is to analyze the relationship between NATO and the Russian Federation. Deliberations are conducted within the institutional and historical-problematic approach. The author characterizes the institutional framework for cooperation between NATO and Russia, as well as discusses the factors which are barriers to this cooperation. Therefore focuses on the most important issues of common interest of partners, such as the problem of stabilizing the security environment, the fight against international terrorism, the use of the armed forces in foreign policy, the process of NATO enlargement and the maintaining of strategic balance between parties. The Author is skeptical about the possibility of establishing a lasting partnership between NATO and Russia. He indicates the difference between the period of the 90^s of the twentieth century, when was evident weakness and submission of Russia to NATO and the beginning of the twenty-first century, when is an attempt of rebuilding Russia's superpower in a manner unacceptable by NATO.

Keywords: NATO, Russia, partnership, power status.